

Salvador Dalí i la ciència

Carme Ruiz

Centre d'Estudis Dalinians

Diari *El Punt*, 18 de octubre de 2000

Amb motiu de la recent i interessantíssima conferència “L’origen de la vida” del doctor Joan Oró al Consell Comarcal de l’Alt Empordà, ens agradaria recordar, com va fer aquest eminent científic, la relació de Salvador Dalí amb la ciència. En una conversa amb Philippe Bern i Daniel Abadie, Salvador Dalí a la pregunta “Els científics que vostè troba el prenen sempre per boig?”, respon: “Tots, al contrari, em troben simpàtic i diuen de les meves declaracions: “Doncs no diu tantes bestieses com semblava”. El meu únic avantatge és que no conec res de res, així que puc fer funcionar els meus capricis més capriciosos i més irracionals basant-me en les meves petites lectures. I com que estic dotat de certa genialitat, de tant en tant dic alguna cosa que no els sembla tan improbable”.

Salvador Dalí era un home de molts interessos i un d’ells era el món científic. La seva obra ens ho mostra i també el llegat de la seva vida. A la seva biblioteca trobem un centenar de llibres sobre diferents aspectes científics –amb anotacions i comentaris als marges- física, mecànica quàntica, origen de la vida, evolució, matemàtica, ... Sabem que al final dels seus dies estava molt interessat en l’obra de Stephen Hawking, *La història del temps*, a més a més de la teoria de les catàstrofes del matemàtic René Thom, amb qui mantenia una gran amistat. Però no només trobem aquests llibres sinó moltes revistes científiques, que el feien estar contínuament al dia i a les quals va estar subscript fins a la seva mort. Dins la seva obra, doncs, podem fer un recorregut històric pels esdeveniments científics d’aquest segle, almenys dels que el van colpir especialment. Aquest escrit vol ser una cronologia dels temes científics que interessaven a Salvador Dalí.

La dècada dels 30 està marcada per l’interès en les dobles imatges i les il·lusions òptiques que no abandonaran Dalí al llarg de la seva obra. La primera doble imatge que pinta és *L’home invisible*, 1929. Altres exemples són: *Dorment, cavall, lleó invisibles*, 1930; *Rostre paranoic*, 1935; *Espanya*, 1937 i *L’enigma sense fi*, 1938. El 1940 comença a interessar-se per la teoria quàntica de Planck. En aquest any pinta l’obra *Mercat d’esclaus amb l’aparició del rostre de Voltaire*. L’any 1945 l’explosió atòmica d’Hiroshima impressiona tant Salvador Dalí que comença el període nuclear o atòmic de la seva obra amb *Idil·li atòmic i urànic melancònic*, 1945. Altres obres d’aquesta època són: *Equilibri intraatòmic d’una ploma de cigne*, 1947; *La desmaterialització del nas de Neró*, 1947 i *Les tres esfinxs de Bikini*, 1947. El 1949 estudia àvidament el *Tractat de la divina proporció* de Luca Pacioli. És l’any que pinta *Leda atòmica*, obra que va necessitar un gran desenvolupament matemàtic i a la qual va dedicar moltes hores d’anàlisi i estudi.

A la dècada dels 50, comença la pintura corpuscular, influït per les teories atòmiques, que desemboca en la mística nuclear. Dalí explica els seus elements en una tournée pels Estats Units. El 1954 pinta l'obra *Figura rinoceròntica de l'Ilisios de Fidias*, on la seva obsessió per la banya del rinoceront (construïda segons una espiral logarítmica perfecta) ja es manifesta. El 1958, en el catàleg de l'exposició a la Carstairs Gallery de Nova York, Salvador Dalí escriu el text "Manifest antimatèria" on declara: "Estic estudiant; vull trobar la manera de transportar les meves obres a l'antimatèria. Es tracta de l'aplicació d'una nova equació formulada pel doctor Werner Heisenberg (...) És per això que jo que només admirava Dalí, començaré a admirar aquest Heisenberg que se m'assembla". Algunes obres d'aquest període són: *La Madonna de Port Lligat*, 1950; *Assumpta corpuscularia lapislatzulina*, 1952; *Galatea de les esferes*, 1952; *Corpus hipercubicus*, 1954; *Retrat de Gala amb símptomes rinoceròntics*, 1954; *Sant envoltat de tres pimesons*, 1956; *Natura morta viva*, 1956, ... etc. Durant el període comprès entre 1962-1978, és quan podem dir que la seva obra es veu realment influenciada per l'impacte de la ciència. La primera part se centra sobretot en la genètica, concretament en l'ADN i la seva estructura. Com exemple, l'obra *Galacidalacidesoxyribonucleiacid* del 1963. L'any 1965 comença a despertar el seu interès per l'holografia i l'art tridimensional. Al llarg de la dècada continua explorant aquest darrer i l'obra de Gerard Dou, en les teles del qual descobreix imatges dobles, és a dir, estereoscòpiques. A partir d'aquest moment –1970- comença a treballar amb la lent de Fresnel per elaborar aquestes imatges. El 1971, arran de la concessió del premi Nobel a Denis Gabor pels seus treballs sobre el làser, Salvador Dalí s'interessa per l'holografia i el 1972 realitza la seva primera exposició d'hologrames a la prestigiosa galeria Knoedler de Nova York on es presenta l'holograma *¡Holos! ¡Holos! ¡Velázquez! ¡Gabor!* (aquest holograma també fou presentat al Teatre-Museu). De la dècada dels 70 podem destacar les obres següents, totes elles estereoscòpiques: *Dalí d'esquena pintant Gala d'esquena eternitzada per sis còrnies virtuals proviosionalment reflectides per sis miralls veritables*, 1972-73; *Dalí aixecant la pell del Mediterrani per mostrar a Gala el naixement de Venus*, 1977; *La mà de Dalí retirant un Toisó d'Or en forma de núvol per mostrar a Gala l'aurora nua molt, molt lluny darrera el sol*, 1977. També *L'Harmonia de les esferes* –obra estereoscòpica en un sol element- i *A la recerca de la quarta dimensió*, 1979.

Als anys 80 i fins a la fi del seus dies tot el que fa Salvador Dalí se centra en el fenomen de les catàstrofes del matemàtic René Thom. Mostra d'això són les obres d'aquesta època: *Tractat d'escriptura catastrofeiforme*, 1982 (29 pàgines manuscrites); *El rapte topològic d'Europa. Homenatge a René Thom*, 1983.

Per acabar cal citar el simposi que amb el títol "Cultura i ciència: determinisme i llibertat" va celebrar-se el 1985 al Teatre-Museu Dalí, organitzat per la Facultat de Física de la Universitat de Barcelona. El simposi va centrar-se en sis ponències magistrals sobre el paper de l'atzar a la ciència pronunciades per especialistes en els camps de la física, la matemàtica, l'astrofísica i la química. Els col·loquis, precedits per les ponències, eren dirigits per Jordi Wagensberg, director del Museu de la Ciència de Barcelona. Dalí seguia amb atenció la jornada mitjançant un equip de vídeo que va ser instal·lat a la seva habitació de la Torre Galatea, tal com comentà aleshores Lluís Racionero a l'*Avui*: "Dalí va recomanar a Thom i a Prigogine que fessin les paus, la qual

cosa demostra que va seguir atentament els debats ...” En un moment on en el món científic el més important era l’especialització, Dalí ja defensava una postura que avui és un tema de debat molt important: la unitat. Ho podem comprovar amb aquestes declaracions amb motiu de l’ingrés del pintor, com a membre associat estranger, a l’Académie des Beaux-Arts de l’Institut de França. Pronuncia el discurs titulat “Gala, Velázquez i el Toisó d’Or”, on parla de l’ADN, Heisenberg, Descartes i René Thom. A la pregunta d’un periodista de “Le Figaro”, “per què tant d’interès per la ciència?”, Dalí respon: “Perquè els artistes no m’interessen quasi gens. Crec que els artistes haurien de tenir nocions científiques per caminar sobre un altre terreny, que és el de la unitat”.